

PRIKAZ KNJIGE**NAUKA O MEĐUNARODNIM ODNOSIMA****Autora prof. dr Momčila Sakana****Izdavač: Nezavisni univerzitet Banjaluka, 2012.**

Nedavno je, u organizaciji Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci publikovana studija, autora prof. dr Momčila Sakana, pod nazivom **Nauka o međunarodnim odnosima**, koja zaslužuje pažnju svih onih koji su privrženi nauci i istraživanju uopšte i političkim naukama posebno.

Delo je obima 400 strana teksta u formatu B5 sa: 459 fusnota, pet tabela, tri priloga, podacima o autoru i spiskom literature. U sadržajnom pogledu delo predstavlja izbalansiran spoj i sintezu plodnog i dugogodišnjeg nastavničkog i naučnoistraživačkog rada autora sa bogatim iskustvom u realizaciji nastave i mentorskom vođenju studenata.

U uvodnom delu autor ukazuje na problem koji je u poslednjih nekoliko godina istraživao i u vidu naučne monografije formulisao, i zaključuje da je on: složen, nedovoljno istražen, značajan, dinamičan, hijerarhičan, relativno zaštićen od javnosti i veoma aktuelan. Problem, prema njegovom mišljenju, sadrži sveukupnost ekonomskih, političkih, ideoloških, pravnih, diplomatskih, vojnih veza i odnosa među narodima, državama i sistemima država; među osnovnim socijalnim, ekonomskim i političkim silama i organizacijama koje deluju na međunarodnom planu. Nedovoljna istraženost problema vidi u nedostatku meta-teorije nauke o međunarodnim odnosima, kao posebne političke nauke o veoma značajnom činiocu međunarodnih odnosa. Međunarodni odnosi, kao predmet nauke, prema njegovom mišljenju, postoje praktično od kada postoje uređena društva. Postoji, takođe, i teorija o njima. Razvoj drugih konstitutivnih elemenata nauke o tim odnosima, u znatnom je zaostatku. To se naročito odnosi na probleme jezičke i logičke prirode, odnosno na izbor termina i sintagmi za označavanje nauke o međunarodnim odnosima, ali i na teorije o samoj nauci i njenom jeziku i metodi, posebno. Naučnici se, prema mišljenju autora, ne slažu čak ni oko toga da li postoji ta nauka. Jedni smatraju da je reč samo o međunarodnim odnosima, drugi – spoljnoj politici, treći – međunarodnim političkim odnosima, a veoma mali broj je onih koji smatraju da je zaista reč o konzistentnoj i izgrađenoj nauci o međunarodnim odnosima. Problem je, prema njegovom mišljenju i veoma značajan zato što su posledice njegovog ne rešavanja veoma velike. Sukobi i ratovi su na žalost realne i veoma česte pojave, a posledice se, pre svega, odnose na gubitak ljudskih života, materijalne gubitke, gubitke određenih

delova teritorije i na gubitke slobode i prosperiteta naroda. U rešavanju tih problema učestvuju brojni subjekti koji su vešeslojno raspoređeni, od pojedinaca preko država i regiona do međunarodne zajednice u celini. Složenost problema autor vidi u njegovoj zaštićenosti od unutrašnje i međunarodne javnosti zbog tajnih podataka, ali i zbog obmanjivanja i pridobijanja sopstvenog i svetskog javnog mnjenja. Bez obzira na sve to, problem je veoma aktuelan zato što subjekti međunarodnih odnosa mogu značajno doprineti prevazilaženju rata, razvoju mira i ostvarivanju saradnje među pojedincima, društvenim grupama i državama.

Autor je detaljno obrazložio i sam naziv studije. Postojale su i druge mogućnosti (na primer, „Međunarodni odnosi“; „Spoljna politika“, „Međunarodna politika“, „Međunarodni politički odnosi“), ali je, prema njegovom mišljenju, *Nauka o međunarodnim odnosima* iz semantičko-logičkih i metodoloških razloga najprihvatljivija. On tu nauku i stepen njene izgrađenosti u potpunosti dokazuje u prvom delu studije.

Neposredno u vezi s tim, on postavlja i sistem hipoteza. U istraživanju je, kako sam ističe, pošao od opšte hipoteze *da nauka o međunarodnim odnosima zaista postoji i da njeno kompleksno istraživanje zavisi od kvaliteta definisanja; objašnjenja osnovnih konstitutivnih elemenata; klasifikovanja osnovnih sadržaja; utvrđivanja stepena naučne izgrađenosti; odnosa prema drugim naukama i naučnim disciplinama; identifikacije i objašnjenja osnovnih subjekata i činilaca; i detaljne analize realizacije aktivnosti u procesu uspostavljanja i održavanja međunarodnih odnosa*. Na osnovu toga on postavlja i sistem posebnih i pojedinačnih hipoteza koji je simetričan glavnom delu strukture studije.

Glavni deo studije ima šest izdvojenih i analiziranih celina. U *prvoj celini* date su epistemološke osnove nauke o međunarodnim odnosima. Nauku prvo definiše na osnovu važećih pravila metode definisanja uz prethodnu semantičko-logičku i metodološku analizu i drugih konkurentskih termina i sintagmi koji bi se mogli koristiti u komunikaciji. Zatim daje istorijski razvoj nauke i njenog predmeta, naročito. U trećem pitanju identifikuje i objašnjava osnovne konstitutivne elemente: filozofske pretpostavke, predmet, teoriju, jezik i metodu. Svaki od navedenih elemenata kompleksno istražuje sa namerom da dođe do ocene o stepenu njihove izgrađenosti i konačne verifikacije postavljene hipoteze o postojanju nauke o međunarodnim odnosima. Na kraju objašnjava i one naučne metode koje se najčešće koriste za istraživanje u nauci o međunarodnim odnosima. U ovom delu, autor argumentovano dokazuje da nauka o međunarodnim odnosima postoji i da ima izgrađene osnovne konstitutivne elemente karakteristične za nauku uopšte.

U *drugom delu* autor objašnjava škole, teorijske pristupe i teorije u nauci o međunarodnim odnosima. Navodi da nije samo reč o teoriji nauke uopšte, nego o različitim pogledima na rešavanje problema u međunarodnim odnosima. Detaljno objašnjava liberalizam, realizam, neoliberalizam, neorealizam, konstruktivizam, psihološke teorije i marksističku teoriju. Svaku od navedenih teorija, škola i teorijskih pristupa prvo definiše, zatim objašnjava osnovne karakteristike i daje komentare o njihovim prednostima i slabostima.

U *trećem delu* autor objašnjava subjekte međunarodnih odnosa. Ovaj deo, kako navodi, pratili su snažni problemi klasifikacije i razdvajanja subjekta i činilaca. Klasifikaciji koju je prikazao u studiji, kako sam navodi, mogu se dati brojne logičke i metodološke zamerke, ali je to uradio iz čisto edukativnih razloga. U nauci o međunarodnim odnosima, prema njegovom mišljenju, deluju brojni faktori, a neki od njih su uzroci i povodi. Faktori se, prema njegovom mišljenju, mogu klasifikovati na subjekte gde dominantnu ulogu imaju ljudi (ljudski faktor) i činioce gde dominantnu ulogu imaju drugi elementi (prostor, ekonomija, kultura i slično). Teško je to, međutim, (bez ostataka) razdvojiti. Između nekih od njih, prema njegovom mišljenju, skoro i da nema razlike. Tako, na primer, između države, kao subjekta u datoj klasifikaciji i nacije kao činioca, mnogi teoretičari ne prave nikakvu razliku, naročito ako je reč o jednonacionalnoj državi. Te probleme, autor, u ovom delu studije (deo o definisanju) detaljno objašnjava. On, dalje, definiše i detaljno objašnjava i druge (nacionalne i međunarodne) subjekte u toj klasifikaciji. Težište je, ipak, dao državi, kao osnovnom subjektu. Detaljno je objasnio državnu teritoriju, stanovništvo, državnu vlast, nacionalnu privredu i kulturu. Dao je i opštu teoriju o međunarodnim organizacijama, a teorije o pojedinačnim najvažnijim (osnovnim) vladinim i nevladinim organizacijama, zbog obimnosti sadržaja, nisu uključene u tekst glavnog dela studije.

U *četvrtom delu*, autor objašnjava činioce međunarodnih odnosa i to: geografski činilac, svetsko tržište, nacija, ekonomski i politički činilac, tehnologija, vojna strategija i međunarodno pravo i moral. Težište je bilo na eksplikaciji geografskog činioca, svetskog tržišta i vojne strategije.

U *petom delu*, prvo objašnjava vrednosti (dobra) i sredstva u međunarodnim odnosima. Zatim prikazuje proces realizacije međunarodnih odnosa (uslovno nazvan menadžerski deo). U osnovne vrednosti svrstava: vrednosti svake države posebno, zajedničke vrednosti država i opštečovečanske vrednosti koje važe za sve subjekte međunarodnih odnosa u svetu. Spoljnopolitička sredstva klasifikuje na: sredstva u suštinskom (pretnja, kazna, nagrada, prinuda) i sredstva u materijalnom (ljudi, materijalna dobra i nematerijalna dobra) smislu. U posebnu grupu izdvaja spoljnopolitičke postupke – spoj sredstava i aktivnosti. To su: postupci vezani za komuniciranje (pregovaranje i propaganda); postupci vezani za privredu (carine, kvantitativna i kvalitativna spoljnopolitička ograničenja, monopol države, zabrane uvoza i izvoza, prodiranje na strano tržište i ekonomska pomoć); i postupci vezani za prinudu (zastašivanje, pojedinačni akt nasilja, oružana intervencija, ograničeni rat i rat). Ti postupci se, prema njegovom mišljenju, istovremeno mogu smatrati i sastavnim delom procesa realizacije međunarodnih odnosa (deo o primeni sredstava). Proces realizacije aktivnosti u međunarodnim odnosima je klasifikovao na: izbor ciljeva; prikupljanje, sređivanje, analizu i distribuciju informacija; procenu situacije i donošenje odluka; i primenu sredstava. U delu o izboru ciljeva posebno je ukazao na njihov značaj i vezu sa vrednostima koje treba ostvariti. Takođe je ukazao na njihovu racionalnost i iracionalnost i potrebu za racionalnim pristupom u procesu njihove realizacije. U studiji je ciljeve klasifikovao po kriterijumu opštosti, vremenu trajanja i prema kategoriji subjekta na koje se odnose. Prikupljanje, sređivanje, analizu i

distribuciju informacija je objasnio u posebnom pitanju. Posebno je ukazao na poteškoće koje se u tom procesu mogu pojaviti. U delu o proceni situacije i donošenju spoljnopolitičkih odluka prvo je ukazao na smetnje koje se mogu pojaviti; one koje su namerno i one koje su nenamerno izazvane, a zatim je prikazao kompleksan proces analize situacije i donošenja odluka. U delu o primeni sredstava posebno je ukazao na moguće probleme i posledice.

U *šestom delu*, autor je objasnio oblike odnosa u međunarodnoj zajednici. Posebno je objasnio međunarodnu zajednicu, međunarodno društvo, međunarodni sistem, ali neke od njih u celom tekstu glavnog dela koristi i kao sinonime (naročito: međunarodna zajednica, međunarodni sistem). Dalje je objasnio suparništvo u međunarodnoj zajednici sa težištem na ulozi hegmona i imperija, saveza država, ravnoteže snaga i idejama o svetskoj vladi i svetskoj državi. Objasnio je i opštu i kolektivnu bezbednost sa težištem na ulozi međunarodnih organizacija (posebno Ujedinjenih nacija) i Evropske unije. Na kraju je ukazao na potrebe i ugroženost ljudi u savremenom svetu sa težištem na društvenim ugrožavanjima i opasnostima od zagađenja vazduha, vode i zemlje i nedostatka resursa (naročito vode, hrane i energenata).

U procesu istraživanja problema jasno se vidi da je autor koristio skoro sve opšte, posebne, pojedinačne i druge naučne metode. U istraživanju su primenjivani brojni (apstraktni, deskriptivni, matematički, grafički, simulacioni; opšti, posebni i drugi) modeli. Istorijско-komparativna metoda je naročito došla do izražaja u procesu komparativne analize: istorijskih podataka o nauci o međunarodnim odnosima, njenom predmetu naročito i razvoju subjekta i činioca međunarodnih odnosa; različitih stavova naučnika o stepenu naučne izgrađenosti te nauke; različitih teorija i škola; različitih političkih i drugih sistema i odnosa u međunarodnoj zajednici; kriterijuma klasifikacije i drugim elementima. Metode zaključivanja (logičke metode) korišćene su u celokupnom procesu istraživanja i izrade studije. Metoda dedukcije naročito je korišćena u onim elementima gde je iz opštih stavova (o definisanju, klasifikovanju i sl.) bilo potrebno dedukovati stavove o nauci o međunarodnim odnosima posebno. Indukcija je naročito došla do izražaja u onim elementima gde je, na osnovu pojedinačnih stavova bilo potrebno zaključivati o nauci uopšte. Analiza sadržaja je korišćena u celokupnom procesu istraživanja. Korišćene su brojne bibliografske jedinice prikazane u spisku literature. Posebno su bili korisni materijali (Vojina Dimitrijevića, Radovana Vukadinovića...); brojne studije o međunarodnim odnosima, spoljnoj politici; i metateorijski materijali o izgrađenosti nauke uopšte.

U *spisku literature* autor prikazuje impozantan broj od 305 bibliografskih jedinica kojim u potpunosti „pokriva“ sadržaje glavnog dela. Ako se tome doda i impozantan broj citata, onda sa jasno nameće zaključak da je vešto korišćena naučna aparatura znatno doprinela atraktivnosti teksta.

Pred čitaocima, dakle, nalazi se impozantno delo iskusnog autora koje ima izuzetnu saznavnu, metodološku, praktičnu i literarnu vrednost. *Saznavna vrednost* je u tome što su svi sadržaji kompleksno obrađeni, tako

da čitaoci na jednom mestu imaju osnovna metateorijska i primenjena saznanja o naslovljenoj problematici. *Metodološka vrednost* je u tome što se jasno prepoznaje primena skoro svih poznatih i priznatih naučnih metoda i što su stavovi i sudovi logički argumentovani i empirijski potkrepljeni. Delo, dakle, obiluje brojnim modelima, analizama, sintezama, indukcijama, dedukcijama, definicijama, klasifikacijama, zatim argumentovanim stavovima i originalnim primerima koji, pored metodološke, imaju nezamenjivu i edukativnu vrednost. *Praktična i informativna vrednost* je u tome što obiluje mnoštvom podataka i, kao takvo, može neposredno doprineti edukativnom procesu u oblasti političkih i drugih srodnih nauka, ali i pomoći subjektima koji donose spoljopolitičke odluke i učestvuju u međunarodnim odnosima i uspostavljanju i razvoju mira uopšte. *Literarnoj vrednosti* dela znatno doprinosi besprekoran jezik i stil koji bi poželeo svaki dobar pisac naučnih i stručnih radova. To se naročito može videti kroz jednostavnost jezika i stila, jasnoću, izbor termina i sintagmi, umešnost u izradi rečenica i paragrafa, skladan odnos delova i celine, jasno isticanje bitnog, vešto korišćenje citata i fusnota i druge odlike. Ta lepota stila se, pored ostalog, zasniva na bogatstvu znanja autora i to iz više naučnih oblasti. Njegova sposobnost da izloži fundamentalne probleme većeg broja raznorodnih naučnih oblasti jasno i razgovetno, ne umanjujući, pri tom, teorijski nivo interpretacije, multiplicira opštu vrednost teksta. Uopšteno rečeno, delo predstavlja saznajni, metodološki i literarni egzemplar za čitaoce koje spada u sam vrh metodološke i naučne misli u nauci. Zato ga sa zadovoljstvom preporučujemo našim čitaocima.

Prof. dr Zoran Kalinić
Nezavisni univerzitet Banja Luka